

PUHEENVUORO

Suomenkieliset kanavat ja julkaisut Julkaisuforumissa

Janne Pölönen

Tämän katsauksen tarkoitus on kuvata suomenkielisen julkaisu toiminnan arviointia ja asemaa Julkaisuforumissa ihmistieteiden näkökulmasta.¹ Aineistona käytetään Julkaisuforumin luokitustietojen lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriön yliopistoilta vuosilta 2011–2013 keräämää julkaisuaineistoa (OKM-julkaisuaineisto) sekä kotimaisille tiedekustantajille syksyllä 2014 järjestetyn kyselyn tuloksia. OKM-julkaisuaineistoa on mahdollista tarkastella avoimesti opetushallinnon Vipunen-tietopalvelun sekä Kansalliskirjaston Juuli-julkaisutietoportaalin kautta. Tässä katsauksessa käytetään CSC – Tieteen tietotekniikan keskukselta excel-tiedoistona saatavia julkaisujen metatietoja, joista on voitu tuottaa kanavakohtaisia tarkasteluja julkaisuvuoden perusteella.

Tieteellisen julkaisu toiminnan kansainvälistymisen on jo kauan nähty uhkaavan suomen asemaa ja kehitystä tieteen kielenä (Auranen & Pölönen 2014). Englanninkielellä julkaistu perustutkimus kuitenkin tavoittaa lähes kaikilla tieteenaloilla laajimman kriittisen asiantuntijayleisön. Yliopistot tuottavat myös suomalaisen yhteiskunnan kontekstiin ja tarpeisiin kytkettyä tutkimusta, jolloin suomen kielen käyttö on perusteltua. Tutkimustulosten julkaisemisesta suomen kielellä vastaavat kotimaiset vertaisarvioidut julkaisukanavat, joiden luokittelu Julkaisuforumissa on herättänyt kriittistä keskustelua. Osa ihmistieteitä edustavista tutkijoista on arvostellut yliopistojen rahoitusmallia ja Julkaisuforumia kansainvälisen, erityisesti englanninkielisen tieteellisen julkaisemisen suosimisesta. Toisaalta esiintyy myös puhetta, jonka mukaan kansallisia kanavia on luokiteltu tasolle 2 tiedepoliittisin perustein. (Sivula, Suominen & Reunanen 2015.)

Tieteellisten seurain valtuuskunnassa (TSV) toimiva Julkaisufoorumi on vuonna 2010 perustettu tieteellisen julkaisutoiminnan laadunarviointia tukeva järjestelmä, joka perustuu kaikki tieteenalat kattavaan tieteellisten julkaisusarjojen, konferenssien ja kirjakustantajien tasoluokitukseen. Julkaisukanavien arvioinnista vastaa 23 tieteenaloittaista asiantuntijapaneelia, joissa on yli 200 asiantuntijajäsentä yliopistoista ja tutkimuslaitoksista. Yhdeksän paneelia edustaa osin tai yksinomaan ihmistieteitä: 14 Terveystieteet ja muut lääketieteet; 16 Taloustieteet; 17 Sosiaalitieteet, media- ja viestintätieteet sekä muut yhteiskuntatieteet; 18 Psykologia ja kasvatustieteet; 19 Poliitiikan tutkimus, hallintotiede ja oikeustiede; 20 Filosofia ja teologia; 21 Kielitieteet; 22 Kirjallisuus, taiteen tutkimus ja arkkitehtuuri; 23 Historia, arkeologia ja kulttuurien tutkimus.

Paneelien asettamisesta sekä arviointityön ohjeistuksesta ja valvonnasta vastaa TSV:n hallituksen nimittämä ohjausryhmä, jossa on TSV:n, Suomen yliopistot Unifi ry:n, Suomen Akatemian, Suomen yliopistokirjastojen neuvoston, Kansalliskirjaston, CSC – Tieteen tietotekniikan keskuksen, opetus- ja kulttuuriministeriön, sekä eri päätieteenalojen edustajia.

Vuonna 2012 valmistuneessa luokituksessa ulkomaiset ja kotimaiset julkaisukanavat on jaettu kolmeen tasoluokkaan: 1 = perustaso, 2 = johtava taso, ja 3 = korkein taso (Auranen & Pölönen 2012). Taso 3 on tason 2 osajoukko, joten jatkossa tason 2 ja 3 julkaisuista puhutaan tason 2 julkaisuina. Uusi päivitetty luokitus julkaistiin vuoden 2015 alussa (Pölönen & Ruth 2015). Julkaisufoorumi-luokitusta käytetään vuodesta 2015 alkaen vertaisarvioitujen julkaisujen laadun indikaattorina yliopistojen rahoitusmallissa. Vuoden 2015 rahoitus on laskettu vuosien 2011–2013 julkaisujen perusteella.

Suomenkieliset julkaisut yliopistojen rahoitusmallissa

Ennen vuotta 2015 yliopistojen rahoitusmallin tutkimusosio on kokenut monia muutoksia. Tutkimuksen tuloksellisuutta kuvattiin pitkään tohtorintutkintojen ja Suomen akatemian huippuyksiköiden lukumäärällä. Tieteellisten julkaisujen käyttö rahoitusperusteena on edellyttänyt sekä julkaisutiedonkeruun että julkaisujen laadunarvioinnin kehittämistä. Yliopistot ovat ilmoittaneet ministeriölle julkaisujaan koskevat tilastotiedot vuodesta 1994 alkaen. Vuoden 2011 julkaisuista aloitettiin metatietojen raportointi, jonka varaan OKM-julkaisuaineisto rakentuu.

Tieteellisiä julkaisuja alettiin käyttää tutkimustoiminnan määrällisenä indikaattorina ensimmäisen kerran vuonna 2007. Vuosina 2007–2009 vain 0,3 %

yliopistojen budjettirahoituksesta määräytyi julkaisujen perusteella. Laatu pyrittiin huomioimaan jättämällä yliopistojen omien sarjojen julkaisut pois laskusta.

Vuosina 2010–2012 budjettirahoitusta jaettiin 1 % ”kansainvälisten referee-julkaisujen” ja 0,7 % ”muiden tieteellisten julkaisujen” lukumäärän perusteella. Yhteensä julkasuihin perustuvaa rahoituksen määrä oli siis 1,7 %. Vuosina 2013–2014 julkaisujen osuus budjettirahoituksesta nostettiin 13 %:iin, josta kansainvälisten referee-julkaisujen perusteella jaettiin 9 % ja muiden tieteellisten julkaisujen perusteella 4 %. Tässä mallissa laatu pyrittiin huomioimaan korostamalla ulkomailla vertaisarvioitujen julkaisujen merkitystä. Kotimaiset vertaisarvioidut tutkimusartikkelit ja kirjat rinnastettiin kansainvälisillä ja kansallisilla tieteellisillä foorumeilla julkaistuihin vertaisarvioimattomiin kirjoituksiin (Poropudas & Pölönen 2015). Vuodesta 2013 tieteelliset erillisteokset alettiin laskea mallissa nelinkertaisella painolla artikkeliin verrattuna.

Vuosina 2015–2016 rahoitusosuus on edelleen 13 %, mutta nyt julkaisuja painotetaan rahoitusmallissa julkaisutyyppin ja Julkaisufoorumi-luokan perusteella. Vertaisarvioidut artikkelit tasoluokassa 2 saavat painokertoimen 3, tasoluokassa 1 kertoimen 1,5 ja tasoluokassa 0 kertoimen 1 (tieteellisten erillisteosten vastaavat painokertoimet tasoluokittain ovat 12, 6 ja 4). Vertaisarvioimattomat artikkelit saavat painokertoimen 0,1 ja erillisteokset painokertoimen 0,4. Malli siis painottaa entistä voimakkaammin vertaisarvioituja julkaisuja, joiden joukkoon lasketaan myös suomenkieliset vertaisarvioidut julkaisut. Samalla mallissa huomioidaan ensimmäistä kertaa pienellä painokertoimella ammatilliset ja yleistajuiset julkaisut, joista valtaosa on suomenkielisiä. Alustavien tietojen mukaan vuodesta 2017 mallin rakenne on sama, mutta Julkaisufoorumi-luokkien välisten painotusten erot voivat olla entistä suurempia.

Julkaisufoorumin myötä yliopistojen tuottamien vertaisarvioitujen julkaisujen laatua ei rahoitusmallissa määritä julkaisupaikka, -maa tai edes kieli, vaan julkaisukanavan tasoluokka. Luokituksen tarkoitus on tunnistaa vertaisarvioidut julkaisusarjat, konferenssit ja kirjakustantajat sekä osoittaa tiedeyhteisössä laajimmin arvostetut ja vaikuttavat julkaisukanavat. Tasoluokan 2 kriteerit painotavat ensisijaisesti kansainvälisyyttä, mutta ihmistieteissä myös kotimaisilla kielillä julkaistun tutkimuksen vahvaa kansallista fokusta. Samaan tasoluokkaan sijoittuvat suomenkieliset ja englanninkieliset julkaisut ovat rahoitusmallin näkökulmasta samanarvoisia. Rahoitusmalli ja Julkaisufoorumi eivät siis tee englanninkielisistä kanavista kategorisesti houkuttelevampia (esim. Hellman & Poteri 2012).

Suomen- ja ruotsinkielisten kanavien arviointi Julkaisuforumissa

Kaikki paneelit noudattavat kanavien tasoluokittelussa Julkaisuforumin ohjausryhmän määrittämiä arviointikriteereitä. Tasoluokkaan 1 valitaan julkaisukielestä riippumatta ainoastaan tieteellisten tutkimustulosten julkaisemiseen erikoistuneita vertaisarvioituja julkaisusarjoja, konferensseja ja kirjakustantajia, joilla on tieteenalan asiantuntijoista koostuva toimituskunta. Näistä valitaan tasoluokkaan 2 rajattu joukko asiantuntijapaneelien korkeatasoisimpina ja vaikuttavimpina pitämiä julkaisukanavia. Sen jälkeen kun ensimmäinen luokitus julkaistiin vuoden 2012 alussa, on suomen- ja ruotsinkielisten kanavien osalta tapahtunut kriteereissä ja luokituksissa tärkeitä muutoksia.

Vuoden 2012 alussa julkaistussa luokituksessa tasolle 2 oli sijoitettu kolme kotimaisilla kielillä julkaisevaa kirjankustantajaa ja neljä julkaisusarjaa. Tämä luokitus perustui vuonna 2010 hyväksytyyn arviointiohjeeseen, jonka mukaan suomen- ja ruotsinkielisiä kanavia voitiin hyväksyä tasoluokkaan 2 vain, jos kotimaisilla kielillä julkaistu tutkimus käytännössä tavoittaa tieteenalan kansainvälinen asiantuntijayleisön. Lähinnä ihmistieteitä edustavien 60 tieteellisen seuran kannanoton perusteella ohjausryhmä väljensi arviointikriteeriä helmikuussa 2012. Nyt myös vahva kansallinen fokus asetettiin tason 2 kriteeriksi, koska suomalaisen yhteiskunnan, kulttuurin ja historian erityispiirteitä käsittelevän tutkimuksen korkea laatu ei välttämättä takaa mahdollisuutta julkaista tuloksia kansainvälisillä foorumeilla.

Kevään 2012 aikana ihmistieteiden paneelit lisäsivät tasolle 2 kaikkiaan 21 suomen- ja ruotsinkielistä julkaisusarjaa. Ohjausryhmä ja jotkin ihmistieteiden paneeleista kiinnittivät kuitenkin huomiota luokituksen epätasaisuuteen: luokkaan 2 sijoitettujen suomen- ja ruotsinkielisten lehtien välillä todettiin olevan huomattavia tasoeroja. Luokitus ei myöskään kaikilta osin kestänyt vertailua kansainvälisiin kanaviin, etenkin kun jo tasolla 1 on suuri joukko korkeatasoisia kansainvälisiä julkaisusarjoja ja kirjakustantajia.

On selvää, että kotimaisilla kielillä julkaisevien kanavien tieteellistä vaikuttavuutta ei voida vertailla viittaustietojen tai Norjan ja Tanskan luokitustietojen perusteella keskenään eikä suhteessa kansainvälisiin kanaviin. Näin ollen vuoden 2014 päivitysarviointia varten kriteeristöä täydennettiin lisäämällä arviointiohjeeseen tiedeyhteisön arvostusta korostava vertailukelpoisuuden vaatimus:

Ihmistieteissä (paneelit 14, 16–23) voidaan tasolle 2 luokitella myös alansa johtavia suomen- tai ruotsinkielisiä julkaisukanavia, jotka kattavat tieteenalansa suomalaisen yhteiskunnan, kulttuurin ja historian erityispiirteitä käsittelevää tutkimusta mahdollisimman laajasti, ja joissa julkaisemista pidetään yhtä tär-

keänä meriittinä kuin julkaisemista tasolle 2 luokitelluissa vieraskielisissä julkaisukanavissa.

Ohjausryhmä korosti, että kaikkia kriteerit täyttäviä julkaisukanavia ei luokitella tasolle 2, vaan valitaan korkeatasoisimmat ja laaja-alaisimmat suomen- ja ruotsinkieliset julkaisukanavat niiltä aloilta, joilla ihmistieteiden paneelien näkemyksen mukaan on perusteltua tuottaa ja julkaista uutta tieteellistä tietoa kotimaisilla kielillä. Lisäksi luokituksen epätasaisuutta pyrittiin korjaamaan siten, että yksittäisten paneelien sijaan lopullinen päätös tasoluokkaan 2 sijoitettavista suomen- ja ruotsinkielisistä kanavista annettiin ihmistieteiden paneelien puheenjohtajien tehtäväksi konsensuspäätöksellä. Luokituksen tuli siis olla hyväksyttävä kaikkien ihmistieteiden näkökulmasta.

Suomen- ja ruotsinkieliset kanavat vuoden 2015 luokituksessa

Ihmistieteiden paneelien puheenjohtajat totesivat luokittelun erityiseksi vaikeudeksi, että tosiasialliset laatuerot vakiintuneiden suomen- ja ruotsinkielisten tieteellisten julkaisukanavien välillä ovat suhteellisen pieniä. Yhtäältä on vaarana, että keinotekoisesti luodaan kotimaisia kärkelehtiä ja -kustantajia, joiden tieteellinen taso ei kestä vertailua tason 2 kansainvälisiin julkaisukanaviin. Toisaalta tasoluokkaan 1 sijoittuvat julkaisusarjat ja kustantajat saattavat tämän seurauksena joutua kotimaisen tiedejulkaisemisen kentällä heikompaan asemaan kuin mihin todellinen ero kotimaisten kanavien tieteellisessä tasossa antaisi aiheutta. Tästä myös seuraa, että mahdollisia ehdokkaita tasolle 2 on melko suuri joukko.

Ohjausryhmän linjausten mukaisesti puheenjohtajat pyrkivät erottelemaan arviointiohjeessa mainitut kriteerit täyttäviä kanavia tasoluokkiin 2 ja 1 seuraavien periaatteiden mukaisesti. Kapeiden erikoisalojen parhaita kanavia ei voida nostaa tasolle 2, koska kriittinen massa jää helposti pieneksi ja tutkimusta voidaan julkaista laaja-alaisemmilla tasolle 2 luokitelluilla foorumeilla. Korkeatasoinenkanava ei voi saada tason 2 luokitusta, jos julkaistulla tutkimuksella ei ole vahvaa kansallista fokusta. Kansallisesti fokuoituneillakaan aloilla kaikki foorumit eivät voi saada tason 2 luokitusta, vaan joudutaan tekemään valintaa hyvien ja korkeatasoisimpien kanavien välillä. Tasolle 2 voidaan hyväksyä vain foorumeita, joiden laadunarviointikäytännöt tiedetään korkeatasoisiksi.

Päivitysarvioinnissa luokituksen vaatimustasoa nostettiin, mikä tarkoitti sitä että lähes kaikissa paneeleissa jouduttiin laskemaan kanavia tasoilta 3 ja 2 alempiin tasoluokkiin. Niin kansainvälisten kuin kansallistenkin kanavien luokitusta oli tarkasteltava entistä kriittisemmin. Vuoden 2015 luokituksessa tasolle 2 sijoitettiin kaikkiaan kolme kotimaisilla kielillä julkaisevaa kirjankustantajaa ja

22 julkaisusarjaa. Kirjakustantajista tasolla 2 jatkavat Gaudeamus, Suomalaisen kirjallisuuden seura ja Vastapaino. Suomenkielisistä julkaisusarjoista neljä laskettiin tasoluokkaan 1, ja vastaavasti yksi ruotsinkielinen sarja nostettiin tasolle 2 (Taulukko 1).

Paneeli ja Julkaisusarjan nimi	Julkaisufoorumi-luokka		
	2012	2012–2014	2015
20 Ajatus	1	2	2
22 Avain	1	2	2
23 Elore	1	2	2
21 Folkmålsstudier	1	2	2
19 Hallinnon tutkimus	1	2	2
23 Historiallinen aikakauskirja	2	2	2
23 Historiallinen arkisto	1	2	1
23 Historiallisia tutkimuksia	1	2	2
23 Historisk Tidskrift för Finland	1	2	2
18 Kasvatus	1	2	2
23 Kulttuurintutkimus	1	2	1
19 Lakimies	1	2	2
17 Naistutkimus/Sukupuolentutkimus	1	2	1
22 Näyttämö ja tutkimus	1	2	1
19 Oikeus	1	2	2
19 Poliitiikka	1	2	2
18 Psykologia	1	2	2
21 Sananjalka	1	2	2
22 Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland	1	1	2
17 Sosiologia	1	2	2
23 Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia (tiede)	2	2	2
23 Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja	2	2	2
22 Taidehistoriallisia tutkimuksia	1	2	2
20 Teologinen aikakauskirja	1	2	2
17 Yhteiskuntapolitiikka	1	2	2
21 Virittäjä	2	2	2
Taso 2 yhteensä	4	25	22

Taulukko 1. Suomen- ja ruotsinkieliset tasoluokan 2 julkaisusarjat 2011–2015.

Ihmistieteiden paneeleissa on arvioitu kaikkiaan 10 320 vähintään tasoluokan 1 saanutta lehteä/sarjaa (tähän katsaukseen aineisto koostettiin kesäkuussa 2015). Kotimaisia näistä on 245, joista 211 sijoittuu tasoluokkaan 1. Vastaavasti tasoluokassa 1 on 8 663 ulkomaista julkaisusarjaa. Niistä suurin osa on osaksi tai kokonaan englanninkielisiä. Tasoluokkaan 2 sijoittuu 1 634 ulkomaista ja 34 kotimaista lehteä/sarjaa, joista siis 22 on suomen- ja ruotsinkielisiä (taulukko 1). Ulkomaisia kirjakustantajia tasolla 1 on 1 111 ja kotimaisia 30. Neljän kotimaisen lisäksi ulkomaisia kirjakustantajia tasoluokassa 2 on 103. Luokituksen kiristyminen päivitysarvioinnissa näkyy juuri ulkomaisten kanavien kohdalla, sillä vuosina 2012–2014 ulkomaisia tasoluokkaan 2 sijoittuvia lehtiä/sarjoja oli 2 018 ja kirjakustantajiakin 124.

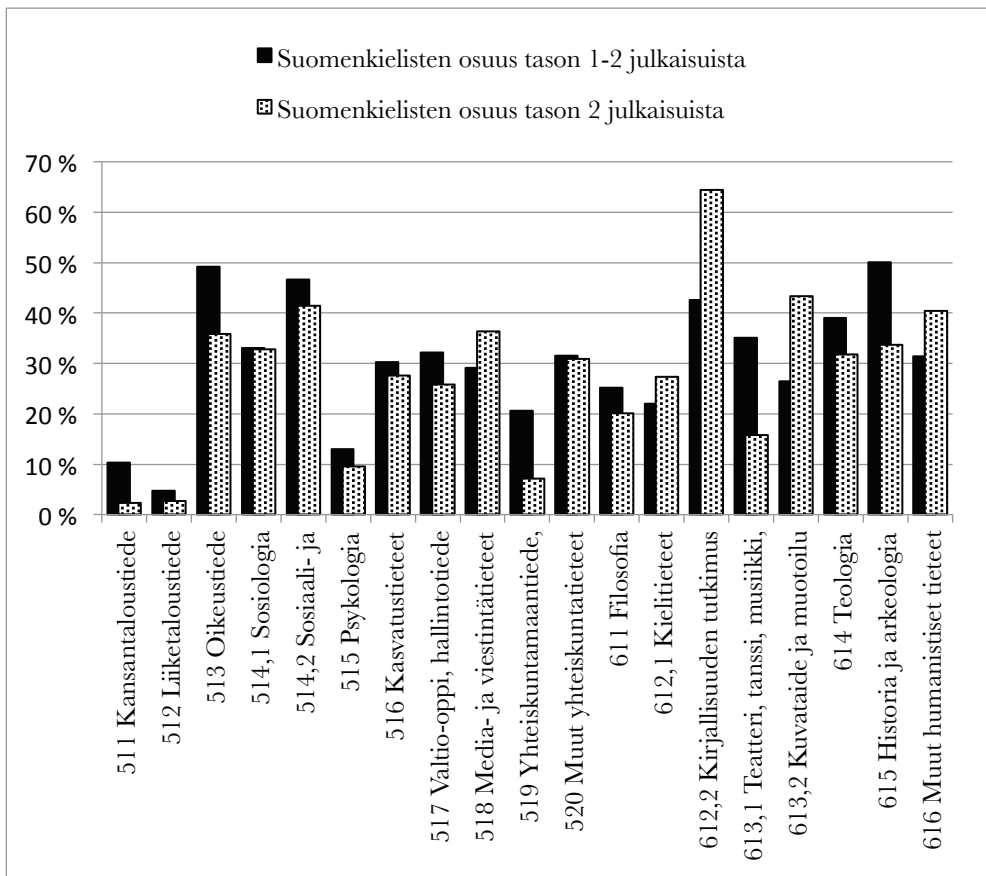
Suomenkielinen julkaisutoiminta Julkaisufoorumi-luokituksen läpi katsottuna

Kotimaisten kanavien määrä tasoluokassa 2 on ulkomaisiin verrattuna pieni. On kuitenkin muistettava, että ihmistieteissä julkaisutoiminta keskittyy voimakkaasti kansallisiin kanaviin (Sivertsen & Larsen 2012; Puuska & Pölönen 2014). OKM-julkaisuaineistossa on vuosilta 2011–2013 kaikkiaan 23 781 yliopistojen ilmoittamaa vertaisarvioitua tasoluokkiin 0–2 sijoittuvaa julkaisua (julkaisutyypit A1–A4 ja C1), joiden ensisijainen tieteenala kuuluu humanistisiin tai yhteiskuntatieteisiin. Näistä 15 525 on tiedonkeruun määritelmän mukaan julkaistu ulkomailla 5 383 kanavassa, ja 8 256 on julkaistu kotimaassa 789 kanavassa. Ulkomaisia julkaisuja on siis raportoitu keskimäärin 3 julkaisua/kanava, ja kotimaisia 10 julkaisua/kanava. Keskittyminen on voimakkainta tasoluokassa 2: kotimaisia julkaisuja on raportoitu 38/kanava, ulkomaisia 5/kanava.

Vertaisarvioituista julkaisuista 6 419:lle on tiedonkeruussa määritetty julkaisukieleksi suomi.² Näistä 1 771 (28 %) on saanut tasoluokan 2 (tasot on määritetty vuosien 2012–2014 Julkaisufoorumi-luokkien mukaisesti). Vastaavasti muita kuin suomenkielisiä julkaisuja on 17 362, joista 5 256 (30 %) on julkaistu tasoluokkaan 2 sijoittuneilla foorumeilla. Suomenkielisistä vertaisarvioituista lehtiartikkeleista tasolle 2 sijoittuu 37 %, sen sijaan kokoomateosartikkeleista ja erillisteoksista vain 25 %. Muiden kuin suomenkielisten julkaisujen osalta tason 2 osuus lehtiartikkeleista on 34 %, mutta kokoomateosartikkeleiden ja erillisteosten osalta 44 %. Luokitus on siis ihmistieteissä suosinut erityisesti kansainvälistä kirjajulkaisemista, ei lehtiartikkelien tuottamista.

Suomenkielisten julkaisujen osuus tasoluokan 2 julkaisuista (25 %) vastaa kutakuinkin suomenkielisten julkaisujen osuutta ihmistieteiden kaikista vertaisar-

voituista julkaisuista (27 %) (Kuvio 1). Tieteenalojen välillä on eroja, joista osa selittyy tarkastelemalla 25 ihmistieteiden käytetyimmän kanavan luetteloa (taulukko 2). Esimerkiksi historian ja arkeologian osalta SKS:n Studia Biographica-sarjassa julkaistut vertaisarvioituid kokoomateosartikkelit muodostavat neljäsosan tieteenalan julkaisuista, ja siten nostavat suomenkielisten osuutta kaikista julkaisuista. Oikeustieteessä samansuuntainen vaikutus on sarjalla KKO:n ratkaisut kommentein. Kirjallisuuden tutkimuksessa puolestaan SKS:n toimituksia-sarja nostaa tasoluokan 2 julkaisujen osuutta. Kaikkiaan luokitus on kohdellut ihmistieteiden suomen- ja ruotsinkielistä julkaisutoimintaa suhteellisen tasapuolisesti.

Kuvio 1. Suomenkielisten julkaisujen osuus ihmistieteiden 2011–2013 julkaisuista.

Pölonen: Suomenkieliset kanavat ja julkaisut Julkaisufoorumissa

Julkaisukanava	Julkaisufoorumi-luokka	511 Kansantaloustiede	512 Liiketaloustiede	513 Oikeustiede	514,1 Sosiologia	514,2 Sosiaali- ja yhteiskuntap.	515 Psykologia	516 Kasvatustieteet	517 Valtio-oppi, hallintotiede	518 Media- ja viestintätieteet	519 Yhteiskunta/taloustaantiede	520 Muut yhteiskuntatieteet	611 Filosofia	612,1 Kielitieteet	612,2 Kirjallisuuden tutkimus	613,1 Teatteri, tanssi, ...	613,2 Kuvataide ja muotoilu	614 Teologia	615 Historia ja arkeologia	616 Muut humanistiset tieteet	Kaikki yhteensä
Studia biographica	1																	22	473		495
Gaudeamus	2	2	11	8	58	14	6	40	23	25	5	26	52	50	12	3	5	9	16	6	371
Routledge	2	2	42	21	36	10	6	71	39	16	28	28	13	16	3	4		2	24	5	366
SKS:n toimituksia	2		2		2	1		25	7	1	1	7	5	62	117	2	7	1	24	28	292
Springer	2	6	30	21	15	4	8	33	18	5	9	15	68	10		1	3	9	10	2	267
Tampere U Press	1	1	11	5	19	5	2	59	25	51		13	2	7		1	1		5	2	209
Vastapaino	2				39	21	4	30	11	41	1	29	5	2	3			1	2	2	191
Palgrave Macmillan	2	1	30	6	26	10	1	2	31	4	1	5	10	26	2	1	1	1	17	3	178
Kko:n ratkaisut	1			169																	169
Ashgate	2	2	4	8	22			1	19	4	15	9	3	3	5	12	1	4	19	5	136
Oxford U Press	2	1	11	15	6	3	8	4	4	1		2	17	28	1	8		9	13	3	134
Edward Elgar	2	5	68	15	1	10	3	1	19		1	4	1				1		1		130
Lapland U Press	1		1	4	10	16	5	22	8	3		24	5			1	12		4	6	121
Peter Lang	1		2		7		4	19	2	7		6	4	29	14	2	2	12	5	6	121
Kasvatusalan tutk.	1				4	2	1	104						4		1			1		117
IMP conference	0		103								1										104
Lakimies	2		3	97	1																101
Sense publishers	2		1		2			84				1	2			1					91
Cambridge scholars	1	2	1		5			5	5	2	1	7	7	13	15	5	5	6	7	4	90
Tietolipas	1				2			3	1			2	3	13	48		1		5	12	90
SKS	2			2	5			4			2	1	2	13	19		4		31	5	88
ISPIM conference	0	1	78		1							1								1	82
De Gruyter	2			4	2			1		1		1	6	16	12		1	15	21	1	81
Jyväskylän yliopisto	0	1	5		11	2	3	35	7	2		3		7			1		2	1	80
Cambridge U Press	2		5	21	1	1		1	3	1		3	6	26	1			1	8		78
Brill	2	1		3	3				1	1		4	6	10	1	1		18	22	6	77
Teologinen aikak.	2			1				2				1	3				2	61	3	3	76
Kasvatus	2				2	2	6	59				1		2		1				1	74
Procedia: SBS	1		1		1		5	55		1	1	1				3	3	1		1	73
Ainedidaktisia tutk.	1							63								1			1		65
Muut		469	4096	998	955	390	1259	2057	796	553	351	968	717	1761	510	391	548	548	1239	628	19234
Kaikki yhteensä		494	4505	1398	1236	491	1321	2780	1019	719	417	1162	937	2098	763	439	598	720	1953	731	23781

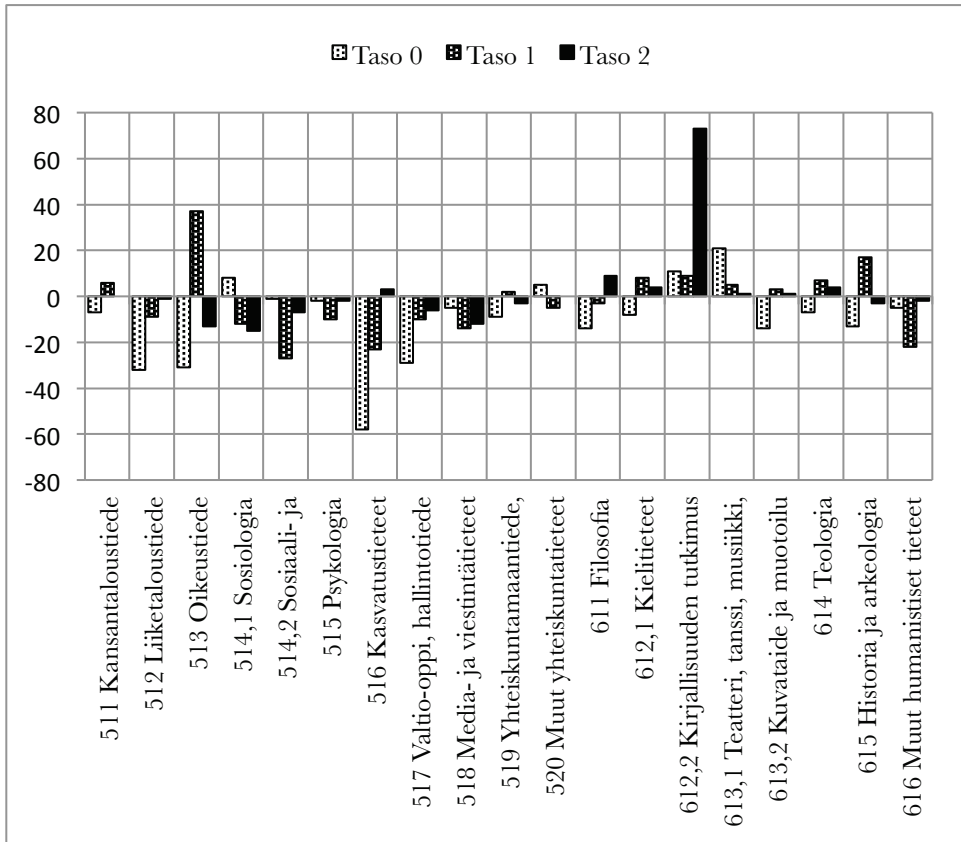
Taulukko 2. Ihmistieteiden käytetyimmät 25 julkaisukanavaa 2011–2013.

Julkaisufoorumi-luokituksen vaikutus julkaisutoimintaan

OKM-julkaisuaineistossa on kattavat tiedot julkaisuista vuosilta 2011–2013. Vuoden 2014 osalta tiedot ovat vielä puutteellisia ja täydentyvät vasta vuoden 2016 tiedonkeruussa. Näin ollen Julkaisufoorumin vaikutuksia suomenkieliseen julkaisutoimintaan voidaan arvioida vuosien 2011–2013 julkaisujen perusteella. Näin lyhyt aikasarja ei vielä anna kovin kattavaa kuvaa kehityksestä, ja havaittavat muutokset voivat osin selittyä normaalilla vuosittaisvaihtelulla. Yliopistojen yhteisjulkaisut esiintyvät aineistossa useaan kertaan (ihmistieteissä näitä on suhteellisen vähän), ja erillisteokset on laskettu julkaisuina ilman rahoitusmallissa käytettyä kerrointa 4. Aineistosta luonnollisesti puuttuvat julkaisut, joissa ei ole yliopistojen tekijöitä. Näin ollen tieteenala- ja kanavakohtaiset julkaisumäärät eivät täysin vastaa todellisuutta, mutta ne ovat suuntaa-antavia.

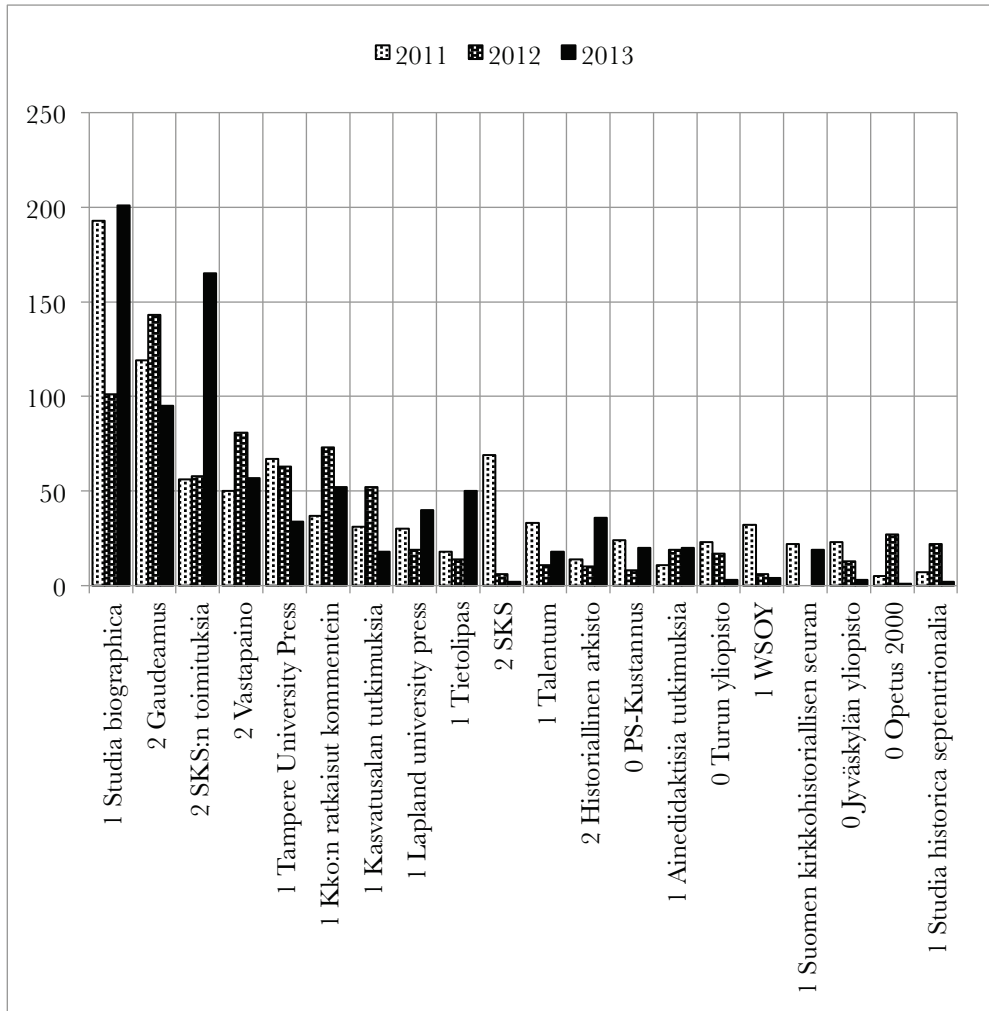
Kota-aineiston perusteella tiedetään, että kotimaisten julkaisujen osuus on ollut laskussa jo 90-luvun lopulta (Puuska 2014, 58), tosin absoluuttinen julkaisumäärä ei ole merkittävästi laskenut. Tieto julkaisukielestä ei ole käytettävissä ennen vuotta 2011, mutta on oletettavaa että suomenkielisten julkaisujen osalta kehitys on ollut samansuuntainen. Vuodelta 2011 OKM-julkaisuaineistossa on kaikkiaan 7 594 vertaisarvioitua julkaisua, joista suomenkielisiä on 2 233 (29 %). Vuodelta 2013 julkaisuja on 8 233, ja näistä suomenkielisiä 2 033 (25 %). Suomenkielisten julkaisujen osuus ja lukumäärä OKM-julkaisuaineistossa on siis hieman laskenut. Muutos on ollut suurin tasoluokkaan 0 sijoittuvien julkaisujen määrässä, joka on laskenut 35 % vuodesta 2011. Tasoluokassa 1 laskua on 4 %, tasoluokassa 2 määrä on kasvanut 5 %.

Tieteenaloittainen tarkastelu (Kuvio 2), jossa on vähennetty vuoden 2011 julkaisumäärä vuoden 2013 julkaisumäärästä, osoittaa kuitenkin että monilla aloilla suomenkielisiä julkaisuja on aiempaa vähemmän myös tasoluokissa 1 ja 2. Tämä koskee yhtä lailla tieteenaloja, joilla on kotimaisilla kielillä julkaiseva kanava tasoluokassa 2. Tason 2 kanavan puuttuminen joltain alalta ei siis välttämättä yksin selitä muutosta suomenkielisten julkaisujen määrässä. Huomattavaa kasvua havaitaan ainoastaan kirjallisuuden tutkimuksen osalta (käytännössä lisäys on tapahtunut SKS:n toimituksia-sarjassa). Kirjallisuuden tutkimusta lukuun ottamatta OKM-julkaisuaineistossa havaittavat muutokset ovat vähäisempiä humanistisissa tieteissä kuin yhteiskuntatieteissä, joissa julkaisutoiminta kansainvälistyy nopeammin.

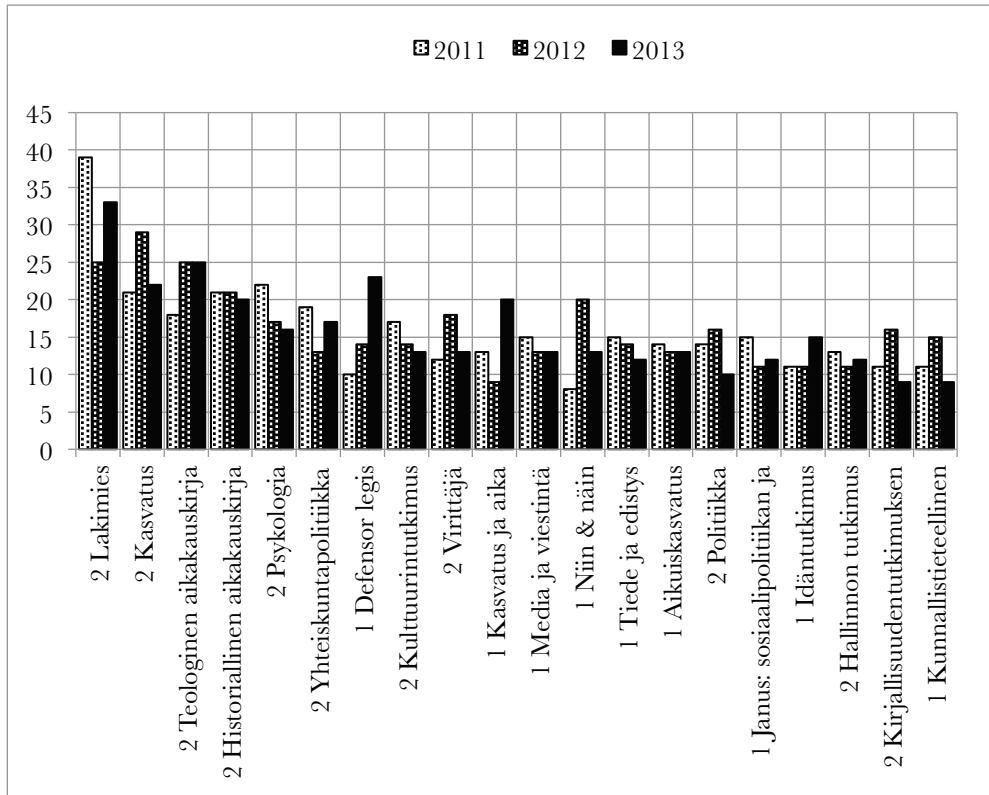

Kuvio 2. Vuoden 2013 ja 2011 suomenkielisten julkaisujen erotus.

Kuvioista 3 ja 4 käy ilmi vertaisarvioitujen kokoomateosartikkelien ja erillisteosten sekä lehtiartikkelien määrä vuosittain 20 ihmistieteiden käytetyimmässä kanavassa. On merkillä pantavaa, että yliopistojen raportoimien julkaisujen määrässä on huomattavaa vuosittaista vaihtelua. Vahvaa säännönmukaisuutta ei voida todeta kanavan tasoluokan ja julkaisumäärässä havaittavan kasvun tai laskun välillä. Pelkästään näiden tietojen perusteella ei myöskään voida tietää, missä määrin havaitut muutokset ovat seurausta juuri Julkaisufoorumiluokituksesta. Todennäköisimmin Julkaisufoorumin vaikutus näkyy suomenkielisen julkaisutoiminnan vähenemisenä tasoluokan 0 kanavissa. Olisi oletettavaa, että julkaisutoimintaa siirtyy tasoluokan 0 kanavista tasoluokkien 1 ja 2 kanaviin.

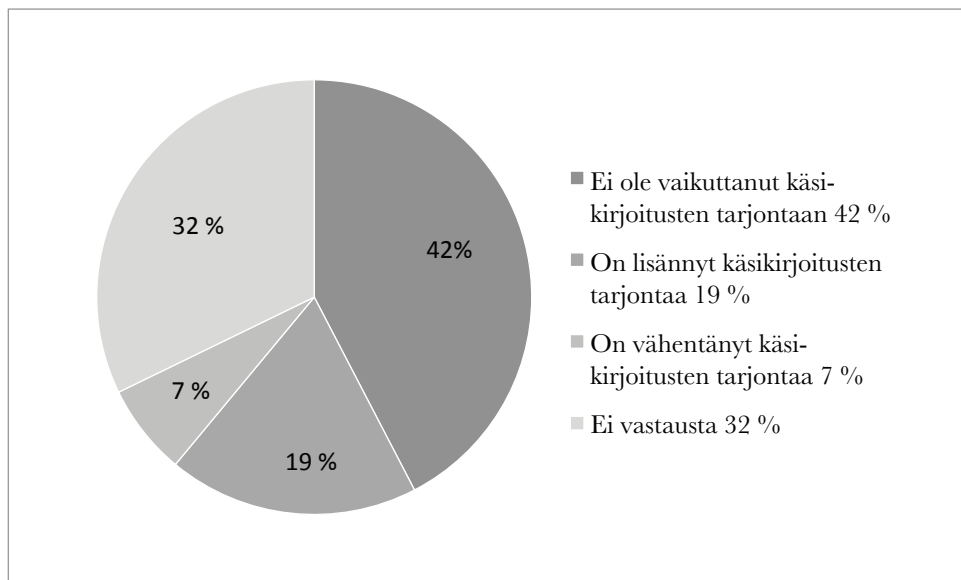

Kuvio 3. Suomenkieliset kokoomateosartikkelit ja erillisteokset käytetyimmissä kanavissa 2011–2013.

Kuvio 4. Suomenkieliset lehtiartikkelit käytetyimmässä kanavissa 2011–2013.

Yliopistojen tuotoksina laskettavien julkaisujen määrä ei anna täsmällistä kuvaa siitä, onko kanaviin tarjottujen käsikirjoitusten määrässä tai laadussa tapahtunut muutoksia. Suomen tiedekustantajien liiton jäsenille ja TSV:n julkaisuille jäsenseuroille syksyllä 2014 järjestetyssä kyselyssä selvitettiin tieteellisten julkaisijoiden kokemuksia. Vastauksia saatiin 69 julkaisijalta, joista 58:lla julkaisutoiminta edusti osaksi tai kokonaan ihmistieteitä. Yksi kysymys koski erityisesti Julkaisufoorumi-luokituksen vaikutusta käsikirjoitustarjontaan. Neljä julkaisijaa (7 %) arvioi, että luokitus on vähentänyt käsikirjoitusten tarjontaa (Kuvio 5). Ei tiedetä mihin tasoluokkaan sijoittuvista kanavista on kysymys, mutta kyselyn perusteella Julkaisufoorumi-luokituksella ei näyttäisi olevan koko tiedekustantamisen kenttää koskevaa tarjontaa vähentävää vaikutusta (vrt. Mäntynen 2014).

Kuvio 5. Julkaisufoorumi-luokituksen vaikutus ihmistieteiden julkaisukanavien käsikirjoitustarjontaan.

Johtopäätökset

Ihmistieteilijät julkaisevat edelleen runsaasti tutkimusta suomen kielellä. Opetus- ja kulttuuriministeriön yliopistoilta keräämässä julkaisuaineistossa on vuodelta 2013 yli 2 000 suomenkielistä vertaisarvioitua artikkelia ja kirjaa, joiden tieteenala on humanistinen tai yhteiskuntatieteellinen. Laskua on kuitenkin tapahtunut vuodesta 2011, ja samaan aikaan vieraskielisten julkaisujen määrä on vastaavasti kasvanut. Kehitys on herättänyt huolta suomen asemasta tieteen kielenä.

Kansainvälistyminen on yksi ihmistieteidenkin tutkimusta ja julkaisuutoimintaa muuttavista tieteen globaaleista trendeistä. Kriittisessä tiedepoliittisessa keskustelussa muutoksen taustalla on kuitenkin haluttu nähdä erityisesti rahoitusmallin ja Julkaisufoorumi-luokituksen ohjausvaikutus, joka suoraan tai välillisesti yliopistojen sisäisten arviointijärjestelmien kautta pakottaisi tutkijat siirtämään julkaisuutoimintansa kansainvälisille foorumeille. Vuosina 2010–2014 käytössä ollut rahoitusmalli, jossa painotettiin kansainvälisiä referee-julkaisuja, ehkä tarjosikin perusteita tämän mielikuvan muodostumiselle. Julkaisufoorumin myötä samaan tasoluokkaan kuuluvissa kanavissa julkaistut artikkelit ja kirjat ovat rahoitusmallissa samanarvoisia julkaisukielestä riippumatta. Vuosina 2011–2013 Julkaisufoorumin vaikutus julkaisuutoimintaan on nähtävissä suomenkielisten julkaisujen vähenemisenä tasoluokan 0 kanavissa.

Tasoluokkaan 2 on sijoitettu vähemmän suomen- ja ruotsinkielisiä kanavia kuin vieraskielisiä kanavia. Silti lähes yhtä suuri osa yliopistojen tuottamista suomenkielisistä ja muunkielisistä vertaisarvioituista artikkeleista ja kirjoista on vuosina 2011–2013 sijoittunut tasoluokkaan 2. Tieteellisten seurojen kannanottoa keväällä 2012 seurannut luokituksen tasapainottaminen suomen- ja ruotsinkielisten kanavien osalta onnistui siis hyvin. Kaikilla tutkimusaloilla ei ole omaa suomenkielistä kanavaa tasoluokassa 2, vaikka tähän ymmärrettävästi on painetta kansallisten tiedeyhteisöjen taholta. Kanavia ei kuitenkaan voida lisätä suurta määrää tasolle 2 ilman, että tasapaino kallistuu ihmistieteissä kansallista julkaisutoimintaa suosivaksi. Kun yhtä vahvoja ehdokkaita lisättäväksi tasolle 2 on useampia, ei ole perusteltua nostaa vain yhtä. Kokonaistilanne arvioidaan uudelleen vuoden 2018 päivitysarvioinnissa.

Julkaisuforumin tarkoitus on edistää laatua kannustamalla tutkijoita suuntaamaan tieteellisiä julkaisujaan korkeatasoisille, tasoluokkiin 1 ja 2 kuuluville vertaisarvioituille foorumeille. Julkaisuforumi.fi-verkkosivulla julkaisukanavahakua selaillemalla voi havaita, että alalla kuin alalla tutkimustuloksia on mahdollista julkaista suuressa määrässä ulkomaisia ja kotimaisia julkaisukanavia. Odotukset tasoluokkaan 2 sijoittuvien julkaisujen osalta on syytä pitää kohtuullisina, kun muistetaan että näitä on vajaa kolmannes kaikista ihmistieteiden tuottamista vertaisarvioituista julkaisuista. Olipa julkaisukieli suomi tai englanti, on todennäköistä että kolmesta tai neljästä vertaisarvioidusta julkaisusta yksi ilmestyy tasoluokan 2 kanavassa. Rahoitusmallin tai Julkaisuforumin takia ei tarvitse jättää tutkimustuloksia julkaisematta suomen kielellä.

Viitteet

¹ Kirjoitus pohjaa esitykseen Media- ja viestintätieteellisen seuran 2.3.2015 järjestämässä keskustelutilaisuudessa, joka käsitteli tieteellisten julkaisujen luokittelua. Kiitän Julkaisuforumin suunnittelijaa Anna-Sofia Ruthia sekä lehden toimitusta kommenteista, jotka auttoivat parantamaan käsikirjoitusta.

² Julkaisukieltä koskevia tietoja on tarkistettu ja korjattu manuaalisesti julkaisun nimen perusteella. 46 julkaisua, joiden julkaisukieleksi oli ilmoitettu suomi, todettiin englannin- tai ruotsinkielisiksi. 32 muun kuin suomenkieliseksi merkittyä julkaisua todettiin suomenkieliseksi. Julkaisutieto puuttui 101 julkaisulta, joista 86 määritettiin suomenkieliseksi ja 15 englanninkieliseksi.

Kirjallisuus

- Auranen, Otto & Pölönen, Janne (2012). *Tieteellisten julkaisukanavien tasoluokitus: Julkaisufoorumi-hankkeen (2010–2012) loppuraportti*. Tieteellisten seurain valtuuskunnan verkkojulkaisu 2012: 1. Saatavilla: www.julkaisufoorumi.fi/sites/julkaisufoorumi.fi/files/julkaisufoorumi-hankkeen_loppuraportti.pdf (luettu 23.11.2015).
- Auranen, Otto & Pölönen, Janne (2014). Julkaisuforumiluokitus ja kansallinen julkaiseminen Teoksessa: Muhonen Reetta & Puuska, Hanna-Mari (toim.). *Tutkimuksen kansallinen tehtävä*. Tampere: Vastapaino.
- Hellman, Heikki & Poteri, Eija (2012). Kotimainen julkaisu toiminta uuden rahoitusmallin ja Julkaisufoorumin jälkeen. *Media & viestintä* 35: 3–4, 6–19.
- Mäntynen, Anne (2013). Miksi tiedettä kannattaa julkaista suomeksi? *Terra* 125: 2, 78–79.
- Poropudas, Olli & Pölönen, Janne (2015). Kohti tieteenalojen tasa-arvoa. *Tieteessä tapahtuu* 33: 3, 20–24.
- Pölönen, Janne & Ruth, Anna-Sofia (2015). Julkaisufoorumin tasovaatimuksia on kiristetty, *Tieteessä tapahtuu* 33: 1, 49–51.
- Puuska, Hanna-Mari (2014). *Scholarly Publishing Patterns in Finland: A Comparison of Disciplinary Groups*. Tampere: Tampere University Press.
- Puuska, Hanna-Mari & Pölönen, Janne (2014). Disciplinary differences in concentration of publications to journals. 19th Nordic Workshop on Bibliometrics and Research Policy, Reykjavik 25.–26.9.2014.
- Sivertsen, Gunnar & Larsen, Birger (2012). Comprehensive bibliographic coverage of the social sciences and humanities in a citation index: an empirical analysis of the potential. *Scientometrics* 91: 2, 567–575.
- Sivula, Anna; Suominen, Jaakko & Reunanen, Markku (2015). ”A1 alkuperäisartikkeli tiedeellisessä aikakauslehdessä”. Uusien julkaisukäytänteiden omaksuminen ihmistieteissä 2000-luvulla. *Kasvatus & Aika* 9: 3, 149–171.